

محقق: محسن ذوالفقاری

مجموعه خاطرات و اقدامات شهید آیت الله دکتر بهشتی
از مسجد امام علی علیه السلام (مرکز اسلامی هامبورگ)

بهشتی، سیدمحمد، ۱۳۷-۱۳۶، Bihishti, Muhammad ۱۹۸۱-۱۹۸۸، عنوان و نام پدیدآور: مسجد آبی: مجموعه خاطرات و اقدامات شهید آیت‌الله دکتر بهشتی در مسجد امام علی (ع) (مرکز اسلامی هامبورگ) / محسن ذوالفقاری. مشخصات نشر: قم: نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاهها، دفتر نشر معارف، مشخصات ظاهری: ۲۱۲ ص. شابک: ۴-۵۳۵-۴۴۱-۶۰۰-۹۷۸ وضعیت فهرست نویسی: فیبا عنوان دیگر: مجموعه خاطرات و اقدامات شهید آیت‌الله دکتر بهشتی در مسجد امام علی (ع) (مرکز اسلامی هامبورگ). موضوع: بهشتی، سید محمد، ۱۳۳۰ - - - خاطرات موضوع: مرکز اسلامی هامبورگ موضوع: Islamic Centre Hamburg موضوع: مجتهدان و علما - - ایران - - Diaries -- Iran -- Ulama شناسه افزوده: ذوالفقاری، محسن، ۱۳۷۴-، گردآورنده شناسه افزوده: نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاهها. دفتر نشر معارف رده بندی کنگره: ۲/۵۵۵:BP۵۵ رده بندی دیویی: ۲۹۷/۹۹۶ شماره کتابشناسی ملی: ۹۷۶۵۹۲

مسجد آبی

مجموعه خاطرات و اقدامات شهید آیت‌الله دکتر بهشتی
از مسجد امام علی علیه‌السلام (مرکز اسلامی هامبورگ)

محقق: محسن ذوالفقاری ویراستار: زهرا نوری طراح جلد:
حسین براتی صفحه‌آرا: حسین قاسمیان ناشر: دفتر نشرمعارف
(وابسته به نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاهها) **نوبت چاپ: اول، ۱۴۰۲**
شمارگان: ۱۰۰۰ جلد شابک: ۴-۵۳۵-۴۴۱-۶۰۰-۹۷۸ قیمت: ۹۹,۰۰۰ تومان

دفتر نشر معارف قم، خیابان شهدا، کوچه ۲۲، شماره ۳، تلفن و نمابر: ۰۲۵-۳۷۷۴۰۰۰۴

مدیریت پخش (مرکزی) قم، شرکت پاتوق کتاب، تلفکس: ۰۲۵-۳۱۰۷۷

مراکز پخش

- اراک: ۰۸۶-۳۲۲۲۹۰۳۸ ■ ارومیه: ۰۹۱۰۷۷۵۵۱۶۶ ■ اصفهان: ۰۳۱-۳۳۳۷۱۶۹۲ ■ اهواز: ۰۶۱-۳۲۲۳۸۰۰۰
- ایلام: ۰۸۴-۳۳۳۶۴۳۸۲ ■ بجنورد: ۰۵۸-۳۲۲۴۳۲۷۸ ■ بردسکن: ۰۱۲۱-۵۵۴۳۰۱۲۱ ■ بندرعباس: ۰۷۶-۳۳۶۱۷۵۵۷
- بیرجند: ۰۵۶-۳۲۴۳۵۱۲ ■ تربت حیدریه: ۰۵۱-۵۲۲۸۶۵۰ ■ تهران: ۰۲۱-۸۸۹۱۱۱۲۱ ■ شت: ۰۱۳-۳۳۳۳۴۵۶۹
- زاهدان: ۰۵۴-۳۲۲۲۸۷۹ ■ زنجان: ۰۲۴-۳۳۳۶۶۲۵ ■ ساری: ۰۱۱-۳۳۲۵۳۰۲۰ ■ سبزوار: ۰۵۱-۴۴۲۲۴۰۰۴
- سمنان: ۰۳۳-۳۳۴۵۲۲۱۱ ■ سیرجان: ۰۳۴-۴۲۲۶۸۰۵۸ ■ شهرکرد: ۰۳۸-۳۲۲۵۰۰۰۴ ■ شیراز: ۰۷۱-۳۳۳۴۴۶۱۴
- قزوین: ۰۲۸-۳۳۲۴۰۰۷۶ ■ قم: ۰۲۵-۳۷۷۴۳۷۵۷ ■ کازرون: ۰۷۱-۴۲۲۴۴۳۳۰ ■ کرمان: ۰۲۴-۳۳۳۱۳۶۶۶
- کرمانشاه: ۰۸۳-۳۷۲۲۸۴۱۱ ■ گرگان: ۰۱۷-۳۳۳۳۷۸۰ ■ مشهد: ۰۵۱-۳۳۲۲۰۱۱۹ ■ ملایر: ۰۲۵-۳۳۳۱۵۲۶۶
- نیریز: ۰۷۱-۵۳۲۲۱۶۹۰ ■ یاسوج: ۰۷۴-۳۳۳۲۸۶۲۲ ■ یزد: ۰۳۵-۳۷۳۳۲۹۵۰

www.NashreMaaref.ir | E-mail: info@NashreMaaref.ir

NashreMaaref.Official

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است.

فهرست

پیشگفتار ۹

فصل نخست

مقدمات و انگیزه‌ها ۲۱

چرایی و چگونگی قبول مسئولیت در مسجد امام علی علیه السلام ۲۳

چرا و طی چه روندی مسجد به من پیشنهاد شد؟ ۲۳

دلایل و انگیزه‌های رفتنم ۲۷

خلاصه‌ای از سفرم (از تهران به هامبورگ) ۳۱

فصل دوم

اقدامات و خاطره‌ها ۳۳

اقدامات و خاطره‌هاییم در مسجد امام علی علیه السلام ۳۵

ورود بدون استقبال می‌خواستم ۳۵

کارهاییم در چهار هفته اول ۳۶

تحقیقاتم در خصوص مراکز اسلامی هامبورگ ۳۷

(۱) گروه هیئت ساختمانی مسجد ایرانیان در هامبورگ ۳۷

(۲) جمعیت اسلامی ایرانیان در هامبورگ ۳۸

(۳) جمعیت اسلامی هامبورگ بدون کلمه ایرانیان ۳۸

(۴) باشگاه مسلمانان آلمانی ۳۹

- ۳۹ خانۀ اسلام
- ۴۰ مسجد و مؤسسۀ اسلامی گروه احمدی‌ها و قادیانی‌ها در هامبورگ
- ۴۱ نقطۀ شروع نوآورانه‌مان
- ۴۲ اهداف، رسالت‌ها و رویکردهایی که طراحی کردیم
- ۴۲ (۱) اساس نامه
- ۴۵ (۲) بیانیهٔ هویت
- ۴۶ ادخوها بسلام آمین
- ۴۶ (۱) معنویت و ایمان مذهبی
- ۴۷ (۲) عقلانیت و اعتدال
- ۴۷ (۳) عدالت و برابری
- ۴۸ (۴) آزادی و امنیت
- ۴۸ (۵) کرامت انسانی
- ۴۹ (۳) دیدگاه‌ها و رویکردها
- ۵۳ شرحی گذرا از فعالیت‌ها، خاطرات و اقداماتمان
- ۵۳ (۱) تکمیل ساختمان مسجد و رها شدن از نق نق‌ها
- ۵۸ (۲) تغییر عنوان مسجد
- ۵۹ (۳) تمرکز تمام فعالیت‌ها در مسجد
- ۶۰ (۴) رسالت اصلی: روابط نزدیک با جوانان و دانشجویان مسلمان
- ۸۶ (۵) تأسیس اتحادیهٔ انجمن‌های اسلامی دانشجویان در اروپا
- ۱۲۲ (۶) برگزاری جلسات هفتگی، ماهانه و موسمی
- ۱۳۲ (۷) خدمات تعاونی در حدود امکانات
- ۱۳۸ (۸) استفادهٔ حداکثری از علاقهٔ اروپایی‌ها برای شناساندن اسلام
- ۱۵۶ (۹) تهیهٔ نشریاتی اسلامی به زبان‌های گوناگون
- ۱۵۹ (۱۰) بررسی و رصد مطبوعات و مجلات اروپایی
- ۱۸۰ (۱۱) برقراری ارتباط میان آلمانی‌های مسلمان
- ۱۸۳ به این فعالیت‌ها و موفقیت‌ها مباحث نمی‌کنم
- ۱۸۴ آخرین دیدارم: فکر کنید بهشتی مُرده‌است!
- ۱۸۵ شرایط امام مسجد را لیست کردم
- ۱۸۷ جایگزین خودم: آقای شبستری

۱۸۸ بستن قرارداد با آقای شبستری

فصل سوم

۱۹۳ **پرسش‌ها و پاسخ‌ها**

۱۹۵ بازگشتم به ایران و بازجویی‌های ساواک و سؤالات مردم در خصوص مسجد امام علی علیه السلام

۱۹۷ سؤالات مردم و جواب‌هایم

۲۰۷ سؤالات خبرنگاران و جواب‌هایم

۲۰۸ بازجویی‌های ساواک و پاسخ‌هایم

۲۲۳ کتاب‌نامه

پیشگفتار

هر کسی که من محسن ذوالفقاری را از نزدیک بشناسند می‌داند که چقدر دغدغه مسجد را دارم. بنابراین وقتی با هر پدیده‌ای روبه‌رو می‌شوم و درمی‌یابم که پیوست و اشاره‌ای به مسجد دارد ذوق‌زده و سرکیف می‌شوم. اوایل که با آثار و اندیشه‌ها و شخصیت شهید بهشتی آشنا شدم و فهمیدم که ایشان پنج سال و دو ماه در مسجد امام علی هامبورگ در کسوت امام جماعت قرار داشته‌اند در پوست خود نمی‌گنجیدم. از همان ابتدا، همهٔ بیانات و نامه‌ها و پیام‌های مرتبط با فعالیت‌های پنج‌سالهٔ ایشان را گردآوری کردم. فقط برای خودم جمع و آرشیو می‌کردم. سرخوش و سرخود! بدون هیچ مشورت و فکری! البته در ذهنم قلق‌هایی می‌خورد تا بنشینم و کاری درست و حسابی روی آن‌ها انجام دهم، ولی از یک طرف مشغول پروژهٔ تشکیلات بهشتی بودم و نمی‌خواستم ذهنم درگیری دیگری داشته باشد و از طرف دیگر حیفم می‌آمد که به این زودی دست به کار شوم. دوست داشتم خیلی محتواهای بیشتری به دستم برسد.

خوشبختانه کتاب تشکیلات بهشتی که روانهٔ بازار گردید شاهد استقبال خوبی از مخاطبان شد. حال فراغت بالی پیدا کرده‌ام تا با ضمیری آرام و خیالی آسوده، «یا علی» بگویم و به سمت مسجد امام علی آیت‌الله بهشتی بروم. کار را که آغاز کردم،

به برکت کتاب تشکیلات بهشتی، قدرت ارتباطاتم با مجموعه‌های بیرونی مخصوصاً بنیاد نشر آثار و اندیشه‌های شهید بهشتی بیشتر شد. از این رو به منابع و اسناد بیشتری نیز دسترسی پیدا کردم. همچنین مجموعه آثار شهید بهشتی هم در حال تکمیل بود و این یعنی نور علی نور. همان طور که می‌خواستم، کار پیش می‌رفت و پیشرفت می‌کرد.

البته این نکته را هم باید به همه سردمداران تشکل‌ها و مجموعه‌ها و دوست‌داران کتاب تشکیلات بهشتی بگویم که مسجد آبی نمونه عملی و عینی تشکیلات داری شهید آیت الله دکتر بهشتی است که از این جهت، بسیار بسیار درخور توجه و اهمیت است. به عبارت دیگر می‌توان گفت که مسجد آبی کتاب تکمیلی تشکیلات بهشتی است و برعکس.

در ضمن در این اثر نیز همچون کتاب تشکیلات بهشتی سعی شده تا با تدوینی مناسب و درخور شأن شخصیت شهید بهشتی، تمام و کمال از کلام و بیان و قلم ایشان استفاده شود و قلم و نظر نگارنده و دیگران به هیچ وجه وارد مباحث و خاطره‌های ناب شهید نشده است. بنابراین این اثر را هم با خیال راحت بخوانید و بهره کافی ببرید.

مسجد آبی در سه فصل «مقدمات و انگیزه‌ها»، «اقدامات و خاطره‌ها» و «پرسش‌ها و پاسخ‌ها» تدوین شده است. در فصل نخست، شهید بهشتی از چرایی و چگونگی قبول مسئولیتشان و مختصری نیز از سفر خود به هامبورگ می‌گویند. فصل آخر مربوط به زمانی است که به ایران بازمی‌گردند و با پرسش‌های مردم و خبرنگاران و بازجویی‌های ساواک درباره سفرشان به آلمان و قبول بار سنگین امامت مسجد مواجه می‌شوند. فصل میانه، که اصلی‌ترین فصل کتاب است، اقدامات و خاطره‌های ایشان را شامل می‌شود که در مدت پنج سال و دو ماه، در آنجا مشغولیت داشته‌اند. اصلی‌ترین بخش این فصل گزارشی است از فعالیت‌های مرکز اسلامی که در دوازده عنوان بیان شده است. ذیل هر کدام از سرفصل‌های اقدامات نیز خاطره‌ها و پیام‌هایی به بیان و قلم ایشان آمده است.

اما چرا «مسجد آبی»؟ وجه تسمیه آن چیست؟ به نظرم، با مروری گذرا به سرگذشت مسجد، مسمای اسم کتاب هم کشف می‌شود. البته خیلی تمایل داشتم که در فصلی مجزا، مفصل از ابتدای ساخت این مسجد تا به حال را برایتان بنویسم، اما چه کنم و چه کنیم که وقت کم است و حوصله زیاده‌گویی نیست. مهم‌تر از همه پרגویی و پرنویسی موجب دور شدن از اصل موضوع کتاب هم می‌شود. پس، به همان «کم گوی و گزیده گوی»، در این شرح ماوقع، از من حقیر راضی باشید. کوشیده‌ام طوری تاریخ مسجد را بگویم که به فهم بهتر شما از خاطره‌های شهید بهشتی نیز کمک کند.^۱

ایرانیان مقیم آلمان، که عمدتاً تاجر، پزشک و دانشجو بودند، گرد هم می‌آمدند و جلسه‌های مذهبی برای خودشان داشتند. آیت‌الله بروجردی با توجه به اخباری که احياناً از زبان تجار از هامبورگ به ایشان می‌رسید و نیز با شناختی که از آیت‌الله میرزا ابوالقاسم محمدی گلپایگانی داشتند، وی را در حدود سال ۱۳۳۰ ش (۱۹۵۱ م)، به نمایندگی ازسوی خود به هامبورگ فرستادند. با ورود و حضور ایشان، در مدت کوتاهی جلسه‌ها و برنامه‌های مذهبی به شکل پرنگ‌تری تداوم یافت. پس از ایشان، سید تقی طباطبایی این مسیر را ادامه دادند و جمعیت این جمع رو به فزونی یافت. بدین ترتیب، در سال ۱۳۳۲ ش، ضرورت ساخت مسجد مطرح شد. این طرح مهم، در قالب نامه‌ای، به سمع و نظر آیت‌الله بروجردی رسید. ایشان نیز ضمن موافقت، پیشاپیش مبلغ ده هزار تومان (معادل شش هزار مارک آن زمان) حواله کردند و شدند نخستین بانی مسجد. در ادامه نیز تأکید فرمودند: «مرغوب‌ترین زمین برای این کار خریداری گردد. این مسجد باید در "بهترین نقطه شهر"، که شایسته شأن مسلمانان و بیانگر همت والای آنان باشد، بنا شود.»^۲ ایشان همچنین اصرار ورزیدند که مخارج خرید زمین و ساخت مسجد باید از «پول پاک» باشد. به هیئت‌مدیره ساختمان مسجد نیز تأکید فرمودند: «پول‌هایی که حلال و

۱. آنچه از تاریخ مسجد در ادامه بیان می‌شود خلاصه‌ای است برگرفته از فصل نخست کتاب مسجد آبی آلمان (تاریخ مسجد امام علی مرکز اسلامی هامبورگ)، نوشته حمیدرضا ترابی.

2. broujerdi.ir

حرام در آن مخلوط شده است یا حتی پول‌های مشکوک را از کسی قبول نکنید.»^۱ دکتر بهشتی نیز با همین استدلال که «هر پولی لیاقت ندارد برای مسجد خرج شود»^۲، از پذیرفتن پول برخی از افراد برای هزینه‌های آب و برق مسجد خودداری می‌کرد. ایشان هنگامی که شاه در جریان سفر خود به هامبورگ سری به مسجد امام علی زد، پیشنهاد کمک مالی او را قبول نکرد و معتقد بود «پول شاه خونی است»^۳. به سبب همین رعایت احتیاط و پاکیزگی معنوی است که پس از گذشت ده‌ها سال، انبوه مؤمنان راستین همچون ماهی‌هایی می‌توانند در آب پاک این اقیانوس بی‌کران راه پیدا کنند و نفس بکشند.^۴

پس از موافقت‌ها و مشارکت‌های اولیه برای ساخت مسجد، آیت‌الله بروجردی، حجت‌الاسلام محقق لاهیجانی را به‌عنوان نماینده مرجعیت و امام مسجد، به هامبورگ اعزام کردند. با رسیدن ایشان به هامبورگ، اقدامات اولیه ساخت مسجد صورت و سرعت گرفت. نخستین و مهم‌ترین امر، خرید زمین بود. خیلی از زمین‌ها به دلیل امر آیت‌الله بروجردی مبنی بر قرارگیری در «بهترین نقطه شهر»، از دستورکار خارج می‌شدند، تا این‌که همه ذهن‌ها به قطعه زمینی در خیابان شونه آوس زیشته^۵، در همسایگی دریاچه زیبای آلستر معطوف شد. این زمین مزیت‌هایی داشت: هم از دسترسی خوبی برخوردار بود و هم در بهترین و آبرومندانه‌ترین نقطه شهر واقع شده بود. مراتب به اطلاع آیت‌الله بروجردی رسید و ایشان موافقت خود را با پرداخت هزینه کامل زمین به مبلغ ۲۵۰ هزار مارک (معادل پانصد هزار تومان آن زمان) اعلام کردند.

۱. به نقل از آقای دکتر علی عماری.

۲. به نقل از آقای اکبر حاج‌کاظمیان.

۳. منظور دکتر بهشتی این بود که سرمایه شاه از درآمد نامشروع فروش نفت به دست آمده و به قیمت از میان برداشتن و کشتن خیلی از انسان‌ها میسر شده است.

۴. پیامبر اکرم (ص) فرموده‌اند: «المؤمن فی المسجد کالسک فی الماء؛ مؤمن در مسجد مانند ماهی در آب است» (محمد برکات، فیض‌الاله، ص ۵۰).

سرانجام، در روز نهم مهر ۱۳۳۶ (برابر با اول اکتبر ۱۹۵۷)، زمین کنونی مسجد خریداری شد و به ثبت رسید تا با ساخته شدن آن، چشم‌های بینندگان نه به ظاهر و کالبد مسجد، بلکه به جان و درون مایه آن روشن و منور گردد. انگار مسجد باید همین جا ساخته می‌شد تا این‌گونه، زلالیت معنویت الهی در مقابل زرق و برق تمدن غربی را به رخ بکشاند و آبی شود بر آتش داغ غرب پرستان.

نوع معماری مسجد، با مشورت استاد حسین لرزاده^۱ کلید خورد. فقط مشکل این بود که طبق مقررات شهرداری هامبورگ، باید نمای بیرونی ساختمان‌ها با یکدیگر یکسان باشند، درحالی‌که نمای بیرونی مسجد امام علی به صورتی بدیع و به رنگ آبی طراحی شده بود و با نمای عمرانی شهر هامبورگ هماهنگی نداشت. با آن‌که این مشکل به نظر بزرگ می‌نمود، اما با پیگیری ایرانیان و کوشش برخی مسئولان آلمانی، این مسئله به صورت قانونی حل شد.

در نهایت نخستین کلنگ ساختمان مسجد، در روز شنبه، نیمه شعبان ۱۳۷۹ ق (برابر با ۲۳ بهمن ۱۳۳۸ ش و ۱۳ فوریه ۱۹۶۰ م)، به دست آقای محقق بر زمین زده شد و مطبوعات آلمانی گزارش‌های تصویری و مستند خود را در روزنامه‌ها و شبکه‌های تلویزیونی‌شان بازتاب دادند.

پس از فوت آیت‌الله بروجردی، آقای محقق حدود دو سالی در برابر مشکلات پیش آمده صبر و مقاومت کردند. سپس تصمیم گرفتند که به ایران بازگردند، به امید این‌که گشایشی حاصل شود و با دست پر به آلمان بازگردند و یا نیروی تازه‌نفسی جای ایشان را پر کند و مسئولیت ادامه فعالیت‌ها را بر دوش بگیرد. ایشان نهایتاً در دی ۱۳۴۲، پس از هشت سال فعالیت درخشان، تصمیم خود را عملی کردند. با بازگشت ایشان به ایران، روند کار ساختمان مسجد به طور کامل متوقف گردید.

۱. استاد معمار، حسین لرزاده، تجربه‌های بسیاری در احداث مساجد و بناهای اسلامی داشت. وی طراح، مجری، مرمت‌کار و سازنده بیش از ۸۴۰ مسجد و بنای اسلامی و معنوی است، از جمله صحن حضرت اباعبدالله‌الحسین در کربلا، مسجد اعظم قم، شبستان و محراب مسجد سپهسالار تهران (مدرسه عالی آیت‌الله شهید مطهری)، آرامگاه فردوسی در مشهد، سردر دارالفنون و جز این‌ها.

هیئت ساختمانی مسجد به بانک‌های آلمانی بدهکار شد. فشارهای آن‌ها به جایی رسید که نزدیک بود زمین مسجد را به حراج بگذارند. علاوه بر این، روند کند اجرای ساخت مسجد و ناتمام ماندن ساختمان آن موجبات نارضایتی و گلایه‌های شهرداری هامبورگ را هم فراهم کرده بود. همین امر سوژه روزنامه‌ها شد. پس از حدود چهار سال از کلنگ‌زنی مسجد که روزنامه‌ها آن موقع درمورد آن مطالبی با تیترهای «مشرق‌زمین در کنار آلستر» یا «منظره آلستر با مسجد» منتشر می‌کردند، حال مقاله می‌نویسند با تیتر «مسجد متروکه»!

اما این وضعیت خیلی دوام نیاورد. خیلی زود، مردم ایران نگذاشتند که مسجد مایه آبروریزی و لکه ننگ برای مسلمانان شود. محمد خسروشاهی، یکی از بازرگانان ایرانی، توانست نظر مثبت نمایندگان مردم و اتاق بازرگانی تهران را جلب کند و مشارکت مردم در ساخت مسجد را فعال کند. مردم می‌توانستند با پرداخت یک ریال اضافی از بابت مصرف قند و شکر وارداتی، در ساخت مسجد هامبورگ کمک کنند. بدین ترتیب، مبلغ چهارصد هزار مارک به حساب مسجد واریز گردید و تقریباً همه بدهی‌های مسجد به بانک‌ها و شرکت‌های مربوطه تصفیه و دوباره ساخت‌وساز مسجد از سر گرفته شد. خوشبختانه قطره‌قطره یک‌ریالی‌های مردم وانگهی دریای مسجد امام علی شد.

مشکل بزرگ‌تر از پول، نبود امام بود. مسجد حدود دو سالی بدون امام و عالم دینی، کج‌دار و مریز سیر کرد. فعالیت‌ها حداقلی شده بود و ساخت مسجد به کندی هرچه تمام‌تر پیش می‌رفت. بنابراین، در آبان ۱۳۴۳، هیئت ساختمانی مسجد نامه‌ای به این منظور تنظیم کردند و برای آیت‌الله میلانی فرستادند.

آیت‌الله میلانی نظر قطعی و حتمی‌شان برای این سمت، دکتر سید محمد حسینی بهشتی بود، کسی که از لحاظ علوم دینی متبحر و سرشناس است، از انقلابیان طراز است، به چند زبان خارجی (انگلیسی، فرانسه و عربی) مسلط است و حتماً و قطعاً قدرت فراگیری زبان آلمانی را هم در کمترین بازه زمانی دارد. سرانجام دکتر بهشتی با تقاضای آیت‌الله میلانی و اصرار آیت‌الله شیخ مرتضی حائری و استاد

محمدتقی فلسفی، مسئولیت سنگین مسجد هامبورگ را پذیرفت. سپس آیت الله میلانی در دوم فروردین ۱۳۴۴ ش، یعنی یک ماه پیش از حضور دکتر بهشتی، نامه‌ای به هیئت ساختمانی مسجد فرستادند و نوید حضور ایشان را دادند.

مسجد امام علی، با حضور دکتر بهشتی، آوازه‌اش در آلمان و اروپا پیچید. او ابتدا ساخت مسجد را تکمیل کرد و سپس به آموزه‌های اخلاقی و انسان‌سازی پرداخت، پروژه‌ای که خود ایشان آن را «سهل ممتنع» می‌دانستند. او با تسریع روند انسان‌سازی و ترویج اسلام ناب محمدی و تقبیح خرافات و بی‌بندوباری‌ها، مسجد امام علی را در دل اروپا، همچون نگین فیروزه‌ای پرفروغی کرد که نور آن هنوز که هنوز است، فطرت پاک هر انسانی را روشنایی می‌بخشد.

اروپایی‌ها و آلمانی‌نشین‌ها مسجد امام علی را به دلیل معماری آبی‌رنگش، مسجد آبی نامیده‌اند، اما من معتقدم که آن جمع کوچک مسلمان، که اول از همه آرزوی مسجدی داشتند، و بعد نخستین کمک مالی عالم فرزانه آیت الله بروجردی برای ساخت مسجد و بعدتر همه کوشش‌های ریز و درشتی که هر کسی برای ترویج تفکر اسلامی کشیدند و می‌کشند همچون رودهای زلالی هستند که در اقیانوس آبی مسجد امام علی جمع شده‌اند و آن را به مرکز هدایتی تبدیل کرده‌است که آثار و برکات آن تا قیام قیامت، بر همه مسلمانان جهان جاری و ساری است.

امیدوارم مسجد آبی کمکی باشد برای حرکت و جهشی درجهت بهشتی شدن مسجدها و تشکل‌های مسجدی و الهی‌مان....

منتظر انتقادهای و پیشنهادهای شما برای هرچه بهتر و غنی‌تر شدن این اثر هستیم.

ارادتمند شما

محسن ذوالفقاری

تیر ۱۴۰۲